

PREDOLGA POT DO PRVEGA SLOVENSKEGA ZAKONA O KNJIŽNICAH IZ LETA 1961

Aleš Gabrič

Oddano: 15.06.2000 – Sprejeto: 18.09.2000

Izvirni znanstveni članek

UDK 02 : 340.13(497.12)“1961”

UDK 027.022 : 340.13(497.12)“1961”

Izvleček

Javne knjižnice so bile do sprejema prvega slovenskega zakona o knjižnicah večinoma del društev ali odborov političnih organizacij, tako da enotnega načrtovanja razvoja knjižnic ni moglo biti. Prvi koncept zakona, ki bi obvezal upravne organe, da finančno podpirajo knjižnice na svojem teritoriju, je bil napisan že leta 1951, toda do sprejema izpopolnjenega zakona je prišlo šele deset let kasneje. Odlaganje sprejetja zakona je podaljševalo krizo knjižnic, pa čeprav so knjižničarji z osnutkom zakona jasno nakazali izhod iz krize. Zaradi zamud pri zakonskem urejanju odprtih vprašanj je Društvo bibliotekarjev Slovenije usmerilo razvoj večjih knjižnic po sodobnih predpisih, ne da bi čakalo na sprejem zakona.

Ključne besede: knjižničarstvo, bibliotekarji, Slovenija, ljudske knjižnice, zakoni, 1961

Original scientific article

UDC 02 : 340.13(497.12)“1961”

UDC 027.022 : 340.13(497.12)“1961”

Abstract

Until the first Slovene Law on Libraries was passed, public libraries were, in general, parts of societies or committees of political organisations. These circumstances made it virtually impossible to engender a unified plan for the development of Slovenia's libraries. Although the first draft of a law which would bind the administrative agencies to provide libraries inside their districts with financial support, was drafted already in 1951, the revised law was passed as late as 1961. The adoption of the law was delayed, causing a prolonged crisis in the status and funding of libraries, despite the clearly defined solutions to the problem put forward by the librarians in the draft law. Due to the delays in the legal settlement of a number of open issues, the Society of Librarians of Slovenia used the proposed, modern regulations as guidelines in the development of Slovenia's larger libraries, without waiting for the new law to be adopted.

Key words: librarianship, librarians, Slovenia, public libraries, library law, 1961

1 Neenotnost knjižnične mreže do sredine 20. stoletja

Javne knjižnice so bile vse do pred slabega pol stoletja pastorka kulturnega razvoja, z majhnim posluhom državnih oblasti za njihov razvoj. Njihovi začetni koraki so bili del širšega kulturnega delovanja, združenega v društvih, ki so se delila na idejnih osnovah, enotnega načrtovanja širitve mreže knjižnic in sistematičnega nabiranja knjižnega fonda pa v hudi idejni razcepljenosti ni moglo biti. Majhna podeželska knjižnica je bila le del lokalnega društva, ki so ji društveni zanesenjaki, odvisno od svoje usmerjenosti, posvečali večjo ali manjšo pozornost kot ostalim društvenim sekcijam, lokalni politični veljaki pa so jo obravnavali po sebi lastnih idejnih kriterijih in le-tem podrejali tudi nabavno politiko društvenih knjižnic.

Razmahu javnih knjižnic zakonodaja sprva ni posvečala nikakršne pozornosti, tako da so bili društveni delavci prepuščeni lastni iznajdljivosti, željam in volji. Takšna politika se je nadaljevala tudi v prvem desetletju Jugoslavije, čeprav so društva tedaj doživljala višek svoje kulturne dejavnosti, ki pa je bila, žal, vpreže-

na v strankarsko - idejne boje in volje po sodelovanju med istovrstnimi sekcijami društev različnih društvenih zvez pravzaprav ni bilo¹.

Skrb za poenotenje delovanja ljudskih knjižnic je šele leta 1930 prinesel zakon o narodnih šolah. Določba, naj bo pri vsaki šoli po možnosti tudi javna knjižnica, je naletela na ugoden odziv med učiteljstvom, ki je v drugi polovici dvajsetih let med prvimi presešlo razcepljenost na liberalni in katoliški del. Ob koncu leta 1930 so opravili prvi popis javnih ljudskih knjižnic na Slovenskem (oziroma v Dravski banovini), ki pa ni potekal po enotnih principih in se številke v primerjavi s popisoma iz let 1931 in 1940 precej razlikujejo, kar kaže na neenotnost kriterijev, ki so vladali v knjižničarstvu². Učitelji so v glasilu Prosveta precej jasno poudarili, kaj je največja težava javnih knjižnic: "Naslednja statistika nam kaže kvarnost nepotrebnega cepljenja sil. Število čitateljev knjig v društvenih knjižnicah bi nam pokazalo, koliko mrtvega kapitala leži v njih. Zato se znova pledira na združitev vseh knjižnic v šolski javni knjižnici, ki bi bila edini nepristranski in nevtralni forum ljudske izobrazbe"³.

Uspešnejše delo v javnih knjižnicah so torej ovirali razdrobljenost, neenotnost poslovanja, nesistematičnost, vse to pa je vplivalo na zaostajanje knjižničarstva za doseženim družbenim in kulturnim razvojem. Nova politična sila, ki je leta 1945 prevzela oblast v Sloveniji, je v začetnih korakih sicer pokazala voljo, da bi se posvetila tudi reševanju problemov javnih knjižnic, toda vse je ostalo le pri dobri volji. Minister za prosveto Ljudske republike Slovenije Ferdo Kozak je 10. septembra 1945 izdal uredbi o ustanovitvi okrožnih študijskih knjižnic in o ljudskih knjižnicah. Prva je določala, da na sedežih okrožij ustanovijo študijske knjižnice, ki so dobile pravico obveznega izvoda vseh tiskanih del in grafičnih izdelkov, ki so izšli v Sloveniji, in nalogo skrbeti za izobraževanje in znanstveno delo. Po uredbi o ljudskih knjižnicah naj bi ustanovili ljudsko knjižnico na območju vsakega narodnoosvobodilnega odbora, ki je še ni imel, za njihovo delo pa bi morali proračuni krajev oziroma mest poskrbeti za ustrezno materialno osnovo. Četrty člen uredbe je določal, da "zasebne javne knjižnice niso dopuščene", da pa morajo v bližnji bodočnosti ustvariti enotno državno knjižničarsko mrežo je pridvideval tudi šesti člen, ki je predpisal, da morajo ljudske knjižnice o svojem delu poročati oddelku za ljudsko izobraževanje ministrstva za prosveto, ki "ima tudi vrhovni nadzor nad delom in poslovanjem vseh ljudskih knjižnic v Sloveniji"⁴.

- 1 Glej npr. - Ervin Dolenc: *Kulturna zakonodaja v Sloveniji v času jugoslovanskega klasičnega parlamentarizma 1918 - 1929. Prispevki za novejšo zgodovino, XXXII, 1992, št. 1-2, str. 35-45. Dolenc ne omenja sprejema nikakršnih zakonskih predpisov za delovanje knjižnic v tem času.*
- 2 *Več o začetku javnih knjižnic glej - Bogomil Gerlanc: Slovenske javne ljudske knjižnice. Socialistična misel, II, 1954, št. 9, str. 562-567, št. 10, str. 646-653, št. 11, str. 734-742 in št. 12, str. 812-820.*
- 3 *Navedeno po: Gerlanc, nav.delo, str. 648.*
- 4 *Uradni list Slovenskega narodno osvobodilnega sveta in Narodne vlade Slovenija, I/II, št. 37, 22. 9. 1945, str. 168-169.*

Toda uredba, ki je prvič predvidela enotno mrežo ljudskih knjižnic v državi, ni zaživela, saj posebni pravilnik ministra za prosveto o organizaciji ljudskih knjižnic, najavljen v tej uredbi, ni izšel. Tudi opomba, da proračuni nižjih upravnih enot niso dolžni skrbeti za knjižnice društev, sindikatov ali drugih dovoljenih organizacij, je postavil pod vprašaj smiselnost uredbe, saj so v veliki večini krajev prevladovale tovrstne knjižnice. Prav tako ni bila ustanovljena Zveza ljudskih knjižnic Slovenije, ki jo je najavila uredba. Zveza naj bi organizirala nabavo knjig in pomagala pri reševanju tehničnih in vsebinskih vprašanj razvoja knjižničarstva. Edina prava spodbuda pri razvoju ljudskih knjižnic v prvih povojnih letih je bila odločitev ministrstva za prosveto, da razdelijo polovico vseh zaplenjenih knjig med javne knjižnice po polovični ceni od tiste, ki je veljala ob začetku vojne. Seveda je šlo le za knjige, ki so bile po mnenju komunističnih ideologov ocenjene kot primerne za bralstvo; "neprimerne" so šle kot star papir v predelavo. Večina knjig iz starih zalog je šla na Primorsko, kjer so morali po osvoboditvi izpod italijanskega fašizma knjižnice vzpostavljati povsem na novo.

Ideja nekakšne "občinske" knjižnice, za katero bi morali lokalni organi v "občinskem" proračunu poiskati posebno postavko, v prvem povojnem obdobju ni zaživela. Tako kot v predvojnih časih so tudi po vojni ljudske knjižnice ostale del društev in političnih organizacij ter njenih politično-ideoloških stremeljenj. Toda po vojni je zaradi monopolnega položaja ene politične organizacije, Komunistične partije, ki se je skrivala za krinko Osvobodilne fronte, in ene ideologije, ortodoksnega marksizma, tudi v založništvu in nabavni politiki javnih knjižnic zavlada nezdrava enoličnost in sivina, ki je še bolj osiromašila izbiro knjig. Namesto nekdanje tekmovalnosti med društvenimi zvezami je monopolno vlogo dobila Ljudska prosveta Slovenije, ki je delovala na idejni osnovi programa Osvobodilne fronte.

Da ministrstvo ne stoji povsem za uredbo, izdano septembra 1945, je nakazal vodja odseka za knjižnice, čitalnice in ljudske univerze pri ministrstvu za prosveto Slovenije, Stane Melihar, ki v direktivno napisanem članku o razvoju ljudskih knjižnic, objavljenem v začetku leta 1946, ni zahteval, da morajo lokalni organi oblasti poskrbeti za finančno plat delovanja knjižnice. Opozoril pa je, naj ne drobijo sile in naj se množične organizacije (kulturna društva, sindikati, politične organizacije) skupno dogovorijo in podprejo razvoj najuspešnejše knjižnice v kraju. V smislu poenotenja, ki so ga tako pogrešali pred vojno, je dodal Melihar, so se dogovarjali tudi za enoten kataložni sistem in natisnili enotne obrazce in kartotečne lističe, ki pa še niso bili predpisani v obvezno uporabo, a bi jih bilo po njegovem mnenju smiselno začeti uporabljati čim prej: "Zato je bolje in bo združeno z neprimerno manjšo potrošnjo dela in materiala, če že spočetka uvajamo v knjižnico sistem, pri katerem bomo lahko za dolgo dobo tudi ostali. Seveda velja to poenotenje predvsem za knjižnice, ki se šele snujejo. Preurejati staro knjižnico, ki ima že svoj sistem notranje uprave,

ne bo kazno vse dotlej, dokler ne bo knjižnični odbor prepričan, da s preureditvijo ne bo ustvaril nereda in zastoja ter si nakopal prevelikih stroškov⁵.

Toda Meliharjev poziv k enotnosti v naslednjih letih ni obrodil sadu, saj so ljudske knjižnice ustanavljali sindikati, krajevni ljudski odbori, Ljudska mladina Slovenije, Antifašistična fronta žensk, kulturna društva v okviru Ljudske prosvete Slovenije, tem pa moramo dodati še dijaške in učiteljske knjižnice. V istem kraju je tako lahko bilo po več knjižnic, ki pa so imele zelo skromno zalogo knjig in svojim bralcem niso omogočale prave izbire kakovostnih del. Število ljudskih knjižnic se je sicer precej povečalo, vendar je to po drugi strani pomenilo, da je bila izbira del v knjižnicah sila skromna.

Ministrstvo za prosveto in Ljudska prosveta Slovenije sta poskušala spodbujati razvoj knjižničarstva zlasti s svetovalnim delom in vzgojo knjižničarjev, ki bi že bili izobraženi po enotnih kriterijih, tako da bi bila notranja ureditev knjižnic čim bolj enotna. Ob koncu leta 1945 so izdali knjigo Delo ljudskega knjižničarja v ljudski knjižnici, ministrstvo je knjižnicam pošiljalo okrožnice, Ljudska prosveta Slovenije pa je v svojem glasilu Obzornik objavila več člankov o knjižnicah. Leta 1946 je začela izhajati revija Slovenski tisk, ki je objavljala informativne in organizacijske članke za knjižničarje in sezname knjig, ki so izšle pred kratkim. Organizirani so bili nekajdnevni tečaji za knjižničarje ljudskih knjižnic, ki naj bi jih obiskalo toliko knjižničarjev, kolikor je bilo javnih knjižnic. Knjižničarji so bili tako s strani pristojnih organov deležni vse večjega števila informacij o tem, kako naj poteka njihovo delo v knjižnici.

Poglavitna pomanjkljivost poskusov poenotenja dela ljudskih knjižnic je bila, da prizadevanja niso našla odziva v pravnih predpisih. Poskuse v to smer so naredili šele v začetku petdesetih let, ko so bili objavljeni nerazveseljivi statistični podatki o položaju slovenske knjige in javnih knjižnic. Vprašanje, kaj se pravzaprav dogaja s slovensko knjigo, so spodbudile priprave na proslavljanje 400-letnice izdaje prve slovenske knjige, pri tem pa sta bili dokaj aktivni Društvo bibliotekarjev Slovenije in Društvo slovenskih književnikov.

Že ob prvem prebiranju podatkov o problematiki knjižnic so se pristojni zavedali, da so le-ti nepopolni, saj veliko manjših knjižnic ni redno pošiljalo popisnih pol, tako da bi bili verjetno popolnejši podatki še slabši od navedenih. Po popisu ministrstva za prosveto iz leta 1948 je bilo v Sloveniji 1164 javnih knjižnic, kar je bilo za okoli tretjino več kot leta 1940, največji delež v porastu pa je doprinesla priključitev Slovenskega Primorja. Knjižni fond je leta 1948 (po nepopolnih podatkih) znašal okoli 318.000 knjig, kar pa je bilo le nekaj več kot polovico predvojnega. Večino primanjkljaja je ustvarila vojna, in to predvsem na področ-

5 Stane Melihar: *Kaj moram vedeti o ljudski knjižnici in čitalnici*. *Obzornik*, I, 1946, št. 1-2, str. 78.

ju, ki so ga leta 1941 okupirali Nemci. Med izposoljevalci je bila slaba polovica mladine, vsak peti je bil delavec, nekaj manj izobražencev in okoli 5% kmetov⁶.

Popolnejši popis je ob 400-letnici slovenske knjige leta 1950 izvedlo Društvo bibliotekarjev Slovenije. Zbrali so podatke o 1223 javnih knjižnicah, od tega 845 ljudskih in 378 sindikalnih s skupno več kot 600.000 zvezki. Povprečno je prišlo na knjižnico okoli 500 knjig, a so povprečje dvigale nekatere večje knjižnice, četrtnina vseh pa je imela manj kot 250 knjig⁷.

V začetku petdesetih let se je začelo število knjižnic zmanjševati, ker so se v skladu s spremenjeno kulturnopolitično linijo začele številne manjše v istem okolju združevati. Naraščanje knjižnega fonda se je upočasnilo zaradi pomanjkanja papirja v Jugoslaviji in na splošno slabe ekonomske situacije po zunanje-političnem sporu s Sovjetsko zvezo. Ob koncu leta 1953 je bilo v Sloveniji 664 javnih knjižnic z nekaj več kot 620.000 zvezki. Število izposojenih del se je v primerjavi s prejšnjimi popisi dvignilo, manj pa je bilo izposojevalcev⁸.

Da bi se moralo število knjižnic še zmanjšati oziroma združevanje nadaljevati, so pokazali številni primeri. Iz Škofje vasi pri Celju so poročali, da ima knjižnica le 57 knjig in da ne obratuje, knjižnica Svobode v Kočevju s 524 knjigami "sploh ni delovala, ker ni knjižničarja", enako je bilo v Kovorju pri Trzinu, njen "knjižnični odbor, izvoljen od članov ZDLJ (zveze delovnega ljudstva, op.p.), ne dela in spi", v Šmihelu pri Novem mestu Knjižnica Janeza Trdine ni imela nobenega bralca več in tudi iz knjižnice v Ravnah nad Šoštanjem so poročali: "Letos ni bilo čitalcev." Iz Luč v Savinjski dolini so poročali: "Knjižnica v l. 1953 ni poslovala, ker ima same znanstvene knjige, za katere ljudje nimajo zanimanj." Iz Trente pa so poročali, da je imela njihova sicer solidno založena knjižnica s 320 knjigami le 9 bralcev, ki so si v celem letu izposodili 26 del. Podobnih zaskrbljujočih poročil je bilo še veliko⁹.

Da knjižnice niso imele bralcev, je bila logična posledica dejstva, da se knjižna zaloga ni večala. Drag papir in tisk sta ceno knjige po vojni dvignila visoko prek zmožnosti knjižnic, pa še izbira na trgu je bila ob zmanjšanju natisnjenih del v začetku petdesetih let slaba. Kulturnopolitična usmeritev s spodbujanjem tiskanja politične literature, ki je imela prednost pred beletrijo, bila visoko subvencionirana in izhajala v visokih nakladah, je prav tako zmanjševala povpraševanje povprečnega bralca, ki ni bil zainteresiran za dela Marxa, Engelsa, Lenina in ostalih teoretikov marksizma, ki so ostajala kot neprodana

6 Gerlanc, nav. delo, str. 734-736.

7 Slovenske knjižnice. Ljubljana, 1951.

8 Gerlanc, nav. delo, str. 737-742.

9 Gerlanc, nav. delo, str. 818-820.

zaloga v skladiščih. Naslednji problem je bil neurejen status javnih knjižnic, saj se brez zakonskih regulativ in povezovalnega organa niso mogle dogovarjati z založbami o ugodnostih pri nakupu. Zaradi težav knjižnic in založb so začeli pristojni politični in državni organi vse večjo pozornost namenjati problemu pravne ureditve statusa javnih knjižnic.

Vodstvo vladajoče Komunistične partije Slovenije je februarja 1951 na plenumu centralnega komiteja z nič kaj rožnato sliko javnih knjižnic seznanil Franc Kimovec, sicer tudi podpredsednik Ljudske prosvete Slovenije. Omenil je, da ima le 87 knjižnic svoje prostore in da za okoli 95% knjižnic redno ne skrbi nihče. Med najbolj brani slovenskimi pisatelji je naštel Finžgarja, Jurčiča, Bevka in Cankarja, od piscev drugih jugoslovanskih narodov Nazorja, Nušiča in Andrića, med svetovnimi pa Londona, Verna, Gorkega, Sienkiewicza, Tolstoja, Balzaca itd. Poudaril je, da po knjigah, ki imajo pri tisku vso podporo državnih struktur, bralci ne posegajo. Kot politično zaskrbljujoče je omenil tudi dejstvo, da bralci pogosto bolj iščejo dela piscev iz katoliškega kroga kot pa socialnealističnih avtorjev¹⁰.

Strokovne organizacije, Zveza književnikov Jugoslavije, centralni odbor Zveze sindikatov Jugoslavije, Glavna združna zveza FLRJ, Zveza kulturnoprosvetnih društev Srbije, združenji učiteljev in profesorjev, Združenje založb in Zveza bibliotekarjev Jugoslavije so na zaskrbljujoč položaj knjižnic opozorili februarja 1953 v skupnem apelu. Omenili so stagnacijo v zadnjih letih, da za knjižnice nihče ne skrbi, da imajo slab strokovni kader, da ne obnavljajo svojih zalog z novimi izdajami in da se politične in oblastne strukture premalo zanimajo za razvoj knjižnic. Za izboljšanje stanja so našteli štiri zahteve: 1.) da se javne knjižnice ustanavljajo tam, kjer je za to stvarna potreba; 2.) da se knjižnicam preskrbi redna polna materialna in moralna podpora s strani političnih in oblastnih organov, ki "naj v svoje načrte dela brezpogojno vnesejo knjižnice in njih potrebe kot eno najvažnejših postavk odnosno nalog"; 3.) da se knjižnicam zagotovi stalne prostore, ki naj se "ne odvzemajo v nobenem primeru za druge potrebe" in 4.) "da se organizirajo posebni seminarji, predavanja in kratki tečaji za strokovno usposabljanje vodij manjših knjižnic"¹¹.

10 Arhiv Republike Slovenije (dalje: ARS), AS 1589, CK ZKS III, š. 1, Zapisnik V. plenarnega zasedanja CK KPS, 16.-17.2.1951, str. 59-60.

11 Za poživitev dela knjižnic v boju za ljudsko prosveto. Ljudska prosveta, št. 5, 27.2.1953, str. 7.

2 Oblikovanje prvega osnutka zakona o ljudskih knjižnicah

Ker se na državni ravni stvari niso začele premikati, so vajeti v roke prevzeli knjižničarji sami. Ti so imeli v Narodni in univerzitetni knjižnici 21. decembra 1947 ustanovni občni zbor Društva bibliotekarjev Slovenije. Iniciativni odbor mu je zaupal organizacijo prvega kongresa Zveze bibliotekarskih društev FLRJ. Potekal je od 23. do 25. septembra 1949 v Ljubljani, na njem pa so dali pobude in smernice za čim hitrejšo ureditev položaja knjižnic v državi¹².

Po kongresu je bila ustanovljena tudi sekcija za ljudske knjižnice ("za biblioteke za narod"), ki jo je vodila Roza Mencin, prosvetna inštruktorica Izvršnega odbora Ljudske prosvete Slovenije. Pobuda pri urejanju nezavidljivega položaja javnih knjižnic je bila tako vsaj v začetku prepuščena Ljubljani. Marca 1950 je bila ustanovljena še ustrezna slovenska republiška sekcija, ki ji je zvezno jugoslovansko društvo zaupalo pripravo osnutka zakona o ljudskih knjižnicah. Sestavljati so ga začeli leta 1951, pri delu pa sta poleg sekcije sodelovala še Ljudska prosveta Slovenije in Svet za prosveto in kulturo LRS, tako da je bil prvi osnutek zakona o ljudskih knjižnicah skupno delo članov strokovnega društva knjižničarjev, zveze prosvetnih društev in državnega organa, pristojnega za področje prosvete in kulture.

Ker so po starih načelih še vedno ločevali ljudske in strokovne knjižnice, specifične slednjih v prvih letih pripravljalnega dela na sprejem zakona niso upoštevali. Prve inačice osnutka zakona so tako govorile le o ljudskih knjižnicah, ki so bile tedaj še vedno v pristojnosti društev, sindikatov ali političnih organizacij in niso bile zavezane enotnim zakonskim smernicam za delovanje.

Izhodišča osnutka zakona o ljudskih knjižnicah je januarja 1952 opisal dr. Lado Vavpetič, profesor ljubljanske Pravne fakultete, ki je bil kot pravni strokovnjak pritegnjen k oblikovanju osnutka zakona. Poudaril je, da bi morali za ljudske knjižnice skrbeti ljudski odbori, ljudsko prosvetna društva in druge organizacije, ki bi delo koordinirale v knjižničnih svetih, v katerih bi bili še zastopniki bralcev dotične knjižnice. Finančno breme bi nase prevzeli ljudski odbori in družbene organizacije, predpisana pa bi bili tudi izposojevalnina. Sestavljalci osnutka zakona so menili, da bi morala biti po ena knjižnica v vsaki občini, v mestih pa po ena na vsakih 25.000 ljudi. Ker bi vsaj v začetku imele omejeno knjižno zalogo, bi morali ustvariti osrednje knjižnice na sedežih okrajev, ki bi imele vsaj 20-krat toliko knjig kot druge javne knjižnice. Poklicno bi bili knjižničarji zaposleni le v osrednjih (t.j. okrajnih) knjižnicah. Knjižnice

¹² Več glej: *Prvi kongres bibliotekara F.N.R. Jugoslavije - Ljubljana 1949. Beograd 1950.*

bi nadziral in vodil Svet za prosveto in kulturo LRS ob sodelovanju Ljudske prosvete Slovenije¹³.

Načrt je bil dokaj optimističen, saj gospodarski položaj Jugoslavije tedaj ni bil ravno rožnat. Po načrtu bi morale številne občine ustanoviti nove knjižnice, kar bi bil za njih visok enkratni izdatek. Računati so morali tudi z dejstvom, da v nekaterih okrajih še niso imeli osrednje knjižnice ali pa ta ne bi mogla prevzeti funkcije osrednje knjižnice zaradi skromne zaloge knjig. Takšne so bile tedaj knjižnice v Črnomlju, Ilirski Bistrici, Kočevju in Radgoni, še nekatere pa so imele precej manjši knjižni fond od tistega, ki ga je za osrednje knjižnice načrtoval osnutek zakona¹⁴.

O poteku priprav na sprejem zakona o ljudskih knjižnicah je referentka za knjižničarstvo izvršnega odbora Ljudske prosvete Slovenije Roza Mencin knjižničarje seznanjala na knjižničarskih tečajih. V članku v Ljudski prosveti pa je februarja 1953 precej optimistično napovedala, da bo zakon "letos sprejet", tako da bi se lahko v letu 1953 položaj javnih knjižnic začel izboljševati¹⁵.

Najobširneje je o problemih Mencinova poročala na 2. kongresu Društva bibliotekarjev Jugoslavije, ki je bil 7. in 8. junija 1953 v Mariboru. Že podatek, da sta bila prva dva kongresa jugoslovanskih knjižničarjev v Sloveniji, kaže, da so se s temi vprašanji najbolj intenzivno ukvarjali slovenski bibliotekarji. Roza Mencin je opozorila na napake pri delu: da slušatelji knjižničarskih tečajev kasneje niso bili knjižničarji; da je bilo ustanavljanje in združevanje knjižnic precej stihijsko; da je mreža knjižnic še precej neenakomerna. Glede zakona, "ki bo v najkrajšem času predložen Ljudski skupščini L.R. Slovenije, za ostale republike pa se že pripravlja", je bila še vedno optimistična, zatrjujoč, da lahko k razvoju knjižničarstva doprinese le pravno urejen status knjižnic. Večino govora je porabila za dokazovanje nujnosti sprejetja zakona, "ki pomeni zaključek prve etape povojnega dela pri razvoju ljudskih knjižnic"¹⁶.

Referat Mencinove in razprava o njem sta bila edina delovna točka kongresa! Resolucija s kongresa je v glavnem opozarjala na napake, ki jih je naštel Roza Mencin, ter zahtevala čim prejšnji sprejem zakonodaje o knjižnicah. Zahtevali so, da morajo knjižnice dobiti primerne prostore in redna finančna sredstva¹⁷.

Da ne bi pobude ostajale zaprte v ozke strokovne kroge brez širšega odziva, so se pobudniki zakona trudili, da bi s problematiko seznanili širši krog ljudi. S

13 Vavpetič L.: O ljudskih knjižnicah. *Ljudska pravica*, št.1, 5.1.1952, str. 8.

14 R(oza) M(encin): O okrajnih ljudskih knjižnicah. *Ljudska pravica*, št. 14, 5.4.1952, str. 8.

15 R(oza) M(encin): O knjižničarskem tečaju. *Ljudska prosveta*, št. 4, 13.2.1953, str. 4.

16 *Drugi i treći kongres Saveza društava bibliotekara F.N.R. Jugoslavije. Ljubljana 1958, str. 38-42.*

17 *Prav tam, str. 44-46.*

pobudo so seznanjali tudi politične organizacije in vodstvo Ljudske prosvete Slovenije je 17. aprila 1953 sklenilo, da bodo probleme predstavili tudi delegatom na kongresu Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije,¹⁸ ki je bil od 25. do 27. aprila 1953 v Ljubljani.

Že v kongresnem gradivu so bili delegati opozorjeni, da je knjižničarstvo v zadnjih letih nazadovalo: "Vendar pa je treba pripomniti, da se je to delo v zadnjem času dokaj ustavilo in predvsem zaradi finančnih vprašanj. Medtem ko so se okrajne knjižnice v zadnjem letu močno utrdile, pa občinske knjižnice nimajo niti sredstev niti prostorov za hitrejši razvoj. To vprašanje lahko reši edino predvideni zakon o ljudskih knjižnicah, kajti društva s svojimi prireditvami ne morejo kriti stroškov knjižnic, občinski ljudski odbori pa jim ne dajejo dovoljne pomoči"¹⁹.

Na kongresu je na problem opozoril tajnik Ljudske prosvete Slovenije Janko Liška: "Dalje bi predlagal, da bi tudi ta zbor dal svojo besedo za to, da se končno sprejme zakon o ljudskih knjižnicah. (...) Ljudska knjižnica mora postati na naši vasi in v mestu samoupravna ustanova. Popolnoma nesmiselno je, da dajemo na desetine milijonov našim založbam, ne dajemo pa denar tistim, ki bi knjige radi kupovali, ker bi na ta način denar tudi posredno prišel v naše založbe ter bi na ta način naš knjižni trg normalno zadihal. Izkušnje kažejo, (...) da bodo ljudje prišli do branja takrat, kadar bomo imeli dovolj knjižnic in bo šele knjižnica vzgojila individualnega bralca in individualnega naročnika knjige"²⁰.

Leta 1953 so se tako na visokem političnem mestu seznanili z zahtevo, ki je predvidevala to, kar je nakazovala že uredba ministrstva za prosveto iz leta 1945. Zakonski osnutek Društva bibliotekarjev Slovenije, Ljudske prosvete Slovenije in Sveta za prosveto in kulturo LRS je predvideval enoten naziv "ljudska knjižnica" za vse javne knjižnice. Okrajne naj bi imele vsaj 2.500 knjig, občinske pa med 500 in 1.000. Za njih bi finančno skrbeli okraji in občine. V vsaki občini bi morali imeti vsaj eno knjižnico, občina pa bi morala zagotavljati denar za pet odstotno letno povečanje zaloge oziroma za najmanj 25 knjig, za materialne stroške in plačilo knjižničarja.

Med kulturniki je osnutek zakona naletel na ugoden odmev. V anketi Naših razgledov so ga maja 1953 soglasno podprli predsednik Sveta za prosveto in kulturo LRS dr. Anton Melik, pisatelj Mile Klopčič, ravnatelj NUK-a dr. Mirko

18 ARS, AS 631, f. 4, m.1, *Zapisknik seje Predsedstva Izvršnega odbora Ljudske prosvete Slovenije*, 17. 4. 1953.

19 ARS, AS 537, š. 7, *Poročilo o organizacijskem delu Osvobodilne fronte med III. in IV. kongresom*, str. 4.

20 ARS, AS 537, š. 6, *Stenografski zapiski IV. kongresa Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije*, 25. - 27. 4. 1953, str. 271.

Rupel, dr. Jože Goričar in tajnik Društva slovenskih književnikov Beno Zupančič. Njihova enotna želja je bila čim hitrejši sprejem zakona²¹.

Toda optimistične napovedi o hitrem sprejemu zakona, ki bi tako in tako za nekaj desetletij zaostajal za sorodno zakonodajo razvitega sveta, so se kmalu razblinile in se v samoupravljalški Jugoslaviji pokazale kot nerealne. Odbor za prosveto in kulturo Izvršnega sveta LRS se je namreč 4. junija 1953 spotaknil ob zahtevo, da bi z zakonom občinam in okrajem zapovedali, da morajo del proračuna nameniti za svojo knjižnico. Vladni organ je namreč menil, da v samoupravljalškem sistemu nimajo pristojnosti lokalnim oblastem predpisovati, kako naj razporejajo prihodke. Osnutek zakona o ljudskih knjižnicah je bil po mnenju vlade v nasprotju z načeli zakona o ljudskih odborih in imel še kar nekaj nejasnih določb²².

Pripravljalci zakona z negativnim mnenjem slovenske vlade seveda niso bili zadovoljni. Predsedstvo Izvršnega odbora Ljudske prosvete Slovenije je 20. oktobra 1953 na predlog Roze Mencin sklenilo, da se bo na zavrnitev osnutka zakona pritožilo. Dogovorili so se, da bodo po pripombah vladinega odbora za prosveto in kulturo sestavili nov osnutek zakona, ki naj bi bil bolj elastičen pri določbah o financiranju in preciznejši pri definiranju, kaj sploh je ljudska knjižnica²³. Tudi pri izdelavi novega osnutka zakona se krog sestavljalcev ni kaj bistveno spremenil. Organizacijsko je stvari vodil tajnik Ljudske prosvete Janko Liška, za komentar in argumentacijo je skrbela Roza Mencin, za pravne formulacije dr. Lado Vavpetič, od knjižničarjev pa sta v pripravi sodelovala še dr. Mirko Rupel in Mara Šlajpah²⁴.

V uspeh v drugem poskusu so pripravljavci zakona še posebej stavili po besedah, ki jih je na tretjem kongresu Zveze komunistov Slovenije maja 1954 v Ljubljani izrekel Edvard Kardelj. V zvezi s problemom slovenske knjige je omenil, da problem sam ni toliko v visoki ceni knjige, češ da ta ni višja kot pred vojno, temveč da je razlika v strukturi ljudi, ki knjige kupujejo. Pred vojno so bili namreč to v veliki meri bogati meščani in trgovci, bogati kmeti, torej sloji, ki so jih po vojni uničili, ter inteligenca, ki stoji materialno bistveno slabše kot pred vojno. Iz tega pomanjkanja kupcev se je rodila zagata, za katero je Kardelj predlagal izhod, ki je bil v nasprotju z dotedanjiimi kulturnopolitičnimi smernicami, v soglasju z zahtevami predlagateljev zakona o ljudskih knjižnicah: "Zdi se mi, da je očitno tu potrebna družbena intervencija. Postavlja pa se vpraša-

21 *Zakon o ljudskih knjižnicah. Naši razgledi*, št. 10, 23.5.1953, str. 12.

22 ARS, AS 631, f. 4, m. 1, *Zapisnik seje predsedstva Izvršnega odbora Ljudske prosvete Slovenije*, 20.10.1953.

23 *Prav tam*.

24 ARS, AS 631, f. 5, m. 1, *Zapisnik seje predsedstva republiškega izvršnega odbora Ljudske prosvete Slovenije*, 15.4.1954 in *Zapisnik ...*, 1.7.1954.

nje, kako, na kakšen način naj družba intervenira. Mar s pomočjo subvencioniranja knjig, da bi se na ta način znižala cena? Ta intervencija bi bila po mojem mnenju zelo malo učinkovita. (...) Zdi se mi, da bi bilo treba najti drug način. Predvsem mislim, da bi v našem sistemu lahko mreža javnih knjižnic odigrala neprimerno večjo vlogo, kot jo ima danes. Nekaj tisoč knjižnic bi lahko rešilo v glavnem ves problem založniške dejavnosti v Sloveniji. Seveda bi bilo treba v tem primeru dati subvencije knjižnicam, da bi lahko kupovale knjige²⁵.

“Prepričani smo, da je govor tov. Kardelja na III. kongresu ZKS napravil začetek konca nerazumevanju in neodgovornemu odnosu, ki ga je bilo prav v zvezi z ljudskimi knjižnicami več kakor preveč”, so ob pripravljanju novega osnutka zakona o ljudskih knjižnicah avgusta 1954 zapisali njegovi sestavljanci. Prizadevanja Ljudske prosvete Slovenije in Društva bibliotekarjev Slovenije so podprli še pisatelji, založbe in republiški in zvezni Svet za prosveto in kulturo in društvene zveze iz drugih jugoslovanskih republik. V skladu s spremembami političnega sistema so sestavljanci osnutku zakona dodali določbe o družbenem upravljanju. V knjižničnih odborih, ki naj bi odločali o delu knjižnice, naj bi bili zastopani predstavniki lokalnih oblasti, političnih organizacij, bralcev in pedagoških delavcev²⁶.

Istočasno je Društvo bibliotekarjev Slovenije pozornost usmerilo še na druge akcije, ki bi pospešile sprejem zakona, na izdajo priročnika za ljudske knjižničarje, na uvedbo pouka knjižničarstva na učiteljišča, na organiziranje javnih posvetov, ki bi tudi politike prepričali v nujnost sprejetja zakona. Ti so se sicer zavedali težav ljudskih knjižnic, a so se izgovarjali, da nimajo pristojnosti z zakonom predpisovati občinam, kaj bodo delale.

3 Knjižna akcija ponudi nove ideje reševanja težav knjižnic

Politike je v odločitvah, da se bodo morali slej ko prej lotiti reševanja problema, vse bolj prepričeval stranski učinek slabega položaja založb, ki niso mogle prodati knjig. Zaradi stroškov skladiščenja so se izgube povečevale in zaloge neprodanih knjig so spravile založbe v hudo finančno stisko, ki so jo po običaju reševale na najbolj preprost način, z zahtevami po novih subvencijah, to pa je za vlado pomenilo dodatni pritisk na proračunska sredstva. Zato sta odbora za prosveto in za gospodarstvo Zveznega izvršnega sveta že novembra 1953

25 *Tretji kongres Zveze komunistov Slovenije. Ljubljana 1954, str. 359.*

26 *Ljudska prosveta, št. 13, 13.8.1954, str. 2.*

priporočila ljudskim odborom, naj javnim in šolskim knjižnicam zagotovijo sredstva za nakup knjig²⁷. Toda priporočilo ni bilo zavezujoče in bi bil zakon seveda nekaj povsem drugega.

V Zveznem izvršnem svetu so se začeli tudi sami bolj zanimati za slab položaj knjižnic in se lotili priprave osnutka zveznega zakona za knjižnice. Sredi petdesetih let je bila namreč sprejeta temeljna zakonodaja, ki je pravno regulirala delovanje kulturnih ustanov, kamor sodijo tudi knjižnice. Tedaj uveljavljeno načelo je bilo, da naj se najprej sprejme splošni zakon za neko področje delovanja, nato pa na osnovi teh splošnih določb republike izdajo še svoj republiški zakon, ki natančneje določa vlogo in mesto ustanov v družbi. Zaradi začetka priprav splošnega zakona o knjižnicah so priprave na sprejem slovenskega zakona o ljudskih knjižnicah zastale.

Ker se je vse več ljudi ubadalo s pripravo osnutka zakona o knjižnicah, se je pojavilo tudi vse več nasprotujočih si stališč, kar je dodatno zaviralo delo. Zelo so se razhajala stališča pri vprašanju, kdo naj vodi knjižnico in po kakšnih kriterijih naj bodo izbrani člani knjižničnega odbora. Osnutek zveznega zakona je npr. preprosto prevzel določbe načel družbenega upravljanja v kulturnih ustanovah (ki je omogočal poseganje političnih struktur v kulturne ustanove, op.p.), Društvo bibliotekarjev Slovenije pa je temu ugovarjalo in menilo, da bi moralo biti v knjižničnem odboru zastopano večje število strokovnjakov²⁸.

Razlike v stališčih in nadrejenost zveznih nad republiški zakoni so povzročili zastoj pri zakonodajnem delu, saj osnutek zveznega zakona ni prišel v skupščino. Toda delo ni zastalo, saj so knjižničarji poudarjali, da je treba, če bo zakon sprejet ali ne, začrtana načela čimprej uvesti v prakso. Prizadevali so si, da bi subvencije za založbe država preusmerila v redno financiranje knjižnic, da bi se knjižnice redno oskrbovale z novo literaturo, založbe pa bi tako dobile redne odjemalce. Pozornost so posvetili združevanju več manjših krajevnih knjižnic v enotno večjo in s tem vzpostavljanju enakomernejše mreže ljudskih knjižnic. Ta proces se je začel že ob prelomu desetletja in je sredi petdesetih let že pokazal prve konkretnejše rezultate.

Naslednja težava, s katero so se soočili, je bila, kako obogatiti knjižni fond ljudskih knjižnic. V prvih povojnih letih so knjižnice do večine knjig prišle v času Prešernovega tedna. Šlo je za zbiranje knjig in darovanja na prostovoljni osnovi v tednu ob slovenskem kulturnem prazniku, 8. februarju. Čas je povozil tak nesistematski, volonterski princip, ki se ni več ujemal z željami knjižničarjev po sistematičnem in rednem delu. Še posebej ne v letih, ki so jih ocenjevali

27 *Ljudska prosveta*, št. 23, 27.11.1953, str. 3.

28 *Društvo bibliotekarjev Slovenije: Družbeno upravljanje v ljudskih knjižnicah. Ljudska prosveta*, št. 10, 5.7.1955, str. 2-3.

kot neugodne za prodajo knjig. Po drugi strani so po skladiščih založb ležale številne neprodane knjige, večinoma nove, s katerimi založbe niso vedele, kaj početi.

Da so si iz čisto ekonomske računice želele rešiti problem tudi založbe, je februarja 1954 razložil direktor Državne založbe Slovenije Ivan Bratko. Kot možen izhod, ki bi rešil težavo založb, je predlagal: 1.) ureditev statusa knjižnic; 2.) pocenitev in razprodajo knjig po znižanih cenah iz prevelikih zalog v skladiščih in 3.) pocenitev novih knjig, s čimer bi se morala ukvarjati grafična podjetja²⁹.

Nadaljnje korake je sprožila Zveza Svobod, organizacija, ki je bila ustanovljena leta 1952 kot precej samostojen del Ljudske prosvete in je združevala Svobode, najmočnejša kulturna društva v večjih krajih. Vodstvo Zveze je stopilo v stik z direktorji založb in jih sredi leta 1954 pozvalo, naj knjig ne pošiljajo več kot star papir na predelavo v Vevče in naj spiske neprodanih zalog pošljejo vodstvu Zveze Svobod. Predsedstvo Zveze Svobod je sklenilo, da bodo založbam ponudili isto ceno, kot bi jo dobili v papirnici za star papir, knjige pa bi razdelili revnejšim knjižnicam. Založbe zaradi tega ne bi utrpele še dodatne izgube, rezultat pa bi bil pravi kulturni podvig³⁰.

France Boštjančič, ki ga je Zveza Svobod pooblastila za dogovore z založbami, je Predsedstvu Zveze 8. septembra 1954 poročal o pogovorih z direktorji založb. Ti so se strinjali, da bi stare knjige za minimalno ceno prodali knjižnicam, da pa želijo dobiti garancijo, da bodo knjižnice tudi v bodoče redno kupovale novonatisnjena dela in "bi tudi založbe dobile redne in gotove odjemalce". Vodstvo Zveze Svobod je k akciji pritegnilo še Predsedstvo Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, Izvršni odbor Ljudske prosvete Slovenije in zastopnike knjižničarjev in vse skupaj seznanilo z idejo akcije na posvetu o problemih ljudskih knjižnic³¹.

Ta je bil 1. oktobra 1954 v Delavski knjižnici. Prisotnim je Boštjančič pojasnil, da imajo založbe za okoli 200 milijonov dinarjev "zamrznjenih" knjig, da od naklade prodajo le približno 40% primerkov, ostalo pa po določenem času roma v Vevče. Glavni vzrok za takšno stanje je bil "v tem, ker je tržišče zgubilo glavnega predvojnega kupca iz malomeščanskih in meščanskih krogov, to so bili trgovci, industrialci in intelektualci." Boštjančič je omenil še rezultate pogovorov z direktorji založb. Za njim je predsednik Zveze Svobod Ivan Regent omenil, da bo zakon o ljudskih knjižnicah prej ali slej sprejet - pri roki so imeli osnutek zakona o ljudskih knjižnicah, ki ga je Lado Vavpetič sestavil

29 Ivan Bratko: *Kako razširiti knjige med ljudstvo. Ljudska pravica-Borba*, št. 40, 17.2.1954, str. 6.

30 ARS, AS 631, f. 11, m. 13, *Sklepi I. seje Predsedstva Zveze Svobod*, 17.6.1954.

31 ARS, AS 631, f. 11, m. 13, *Zapisek 2. seje Predsedstva Zveze Svobod*, 8.9.1954.

jeseni 1954 - "ne bi pa bilo prav, da bi čakali samo na ta zakon". Če bi vsaka knjižnica kupila 2 do 3 izvode vsake nove knjige, je dodal Regent, bi lahko založbe brez težav prodale do 3.000 izvodov posameznega dela. Prisotni knjižničarji so nakazali na vrsto težav, ki bodo spremljale akcijo in bodoče delo. Brez zakonske regulative namreč ni moč zagotavljati redne finančne oskrbe knjižnic, brez te pa ne bo moč redno nabavljati novih del, ker so lastni prihodki prenizki. Strinjali so se, da akcija ne sme biti enkratni pojav in le iskanje trenutnega izhoda v sili, poudarili pa, da imajo lokalne oblasti različne odnose do knjižnic. Ene jih solidno podpirajo, zastopnica Mestne knjižnice iz Celja pa je npr. poročala, da so pri njih denar, obljubljen knjižnicam, pristojni porabili za ekskurzijo v Slovenske Gorice. Dosti knjižničarjev je izrazilo bojazen, da ne bi iz neprodanih zalog zopet dobili preveč politične literature, ki je bila za izposojevalce nezanimiva³².

Priprave na knjižno akcijo so potekale v jesenskih mesecih leta 1954. Založbe so poslale spiske neprodanih knjig z okvirno ceno, vodstvu Zveze Svobod in Ljudske prosvete pa sta iskali in dobili podporo političnih in državnih organov, Socialistične zveze delovnega ljudstva, Sveta za prosveto in kulturo LRS in drugih, ki so apelirali na podrejene, naj z vsemi močmi, osebnimi in finančnimi, podprejo izvedbo akcije.

Navodila za izvedbo akcije so bila objavljena v 1. številki Ljudske prosvete leta 1955. Na uvodni strani je France Bevk, predsednik Ljudske prosvete Slovenije, akcijo utemeljeval s previsoko ceno knjige, da pa "moramo to akcijo izvesti že zato, ker smo kulturni narod. Vsakemu izmed nas morajo biti dostopna vsa dela naše in svetovne duhovne zakladnice." V napotkih so določili, da bodo imele pravico do popusta, ki je bil med 20 in 50%, vse javne knjižnice. Akcija naj bi trajala od 1. januarja do 31. marca 1955, zainteresirani pa so morali poslati naročilnice na naslov Ljudske prosvete Slovenije. Časopis Ljudska prosveta je objavil naslove ponujenih knjig z navedbo okvirnega popusta. Našteti je bilo prek 650 naslovov več kot desetih založb, pri čemer je prevladovala beletrija. Če temu dodamo, da so zbirke (npr. zbrana dela pisatelja) šteli kot en naslov, se je izbor še povečal³³.

V medijih so prodajo knjig spodbujali številni članki slovenskih kulturnikov in politikov. Akcija je z močno podporo pristojnih organov presešla vsa pričakovanja in jo je moralo vodstvo Ljudske prosvete Slovenije podaljšati za en mesec, do konca aprila 1955. Založbe so zaloge nekaterih knjig razprodale, zaloge drugih pa so šle h koncu³⁴. Nepričakovan uspeh je bil obveza za prihod-

32 ARS, AS 631, f. 10, m. 9, *Zapisnik posveta o problemih ljudskih knjižnic in knjižnega trga*, 1.10.1954.

33 *Ljudska prosveta*, št. 1, 25. 1. 1955, str. 1-10.

34 *Janko Liška: Ljudske knjižnice doslej in ... Ljudska pravica*, št. 35, 10.2.1955, str. 6.

nost - po takšnem porastu zanimanja za knjižnice ni bilo več možno pomišljati, da bi se vračali na stare volonterske načine delovanja v javnih knjižnicah.

V knjižni akciji so javne knjižnice kupile 59.620 knjig oziroma v štirih mesecih nekaj manj kot 10% celotnega predhodnega fonda. Prihranek pri nakupu v primerjavi s polnimi cenami je bil okoli tretjinski oziroma okoli 600.000 dinarjev. Šolske knjižnice so kupile 26.098 knjig (osnovne šole in gimnazije več kot 8.000, strokovne več kot 7.000 itd.), ljudske knjižnice pa 32.042. Največjo podporo so z dotacijami prispevali občinski ljudski odbori, sledili so okrajni ljudski odbori in njihovi sveti za prosveto in kulturo. Akcija je dokazala, da se v proračunih nižjih teritorialnih enot brez velikih težav najde denar za podporo knjižnicam. Poleg državnih organov so v nabiralnih akcijah dosti finančnih sredstev zbrale še okrajne Zadrुžne zveze, odbori Socialistične zveze delovnega ljudstva, Rdečega križa, Društva prijateljev mladine in druga društva. Pomembno je bilo, da so se najbolj obogatile manjše knjižnice, v katerih je bila dotlej izbira del najbolj skromna. V celoti je knjižno akcijo izkoristilo 347 od 714-ih ljudskih knjižnic. Od založb so s prodajo starih knjig za odpis najbolj "profitirale" Mladinska knjiga (prodala povprečno 157 izvodov vsake knjige), nato Cankarjeva založba (105), Slovenski knjižni zavod (97), Naš tisk (84), Obzorja (74), Državna založba Slovenije (71) itd. Posamezne knjižnice so v času akcije dobile celo na novo opremljene prostore. Akcija ni bila pomemba le zaradi povečanja knjižnega fonda in finančnega efekta, temveč tudi zato, ker je nižje oblastne strukture opozorila na nujnost rednega oskrbovanja knjižnic, na kar so po letu 1950 praktično pozabile³⁵.

Zanimivo je pogledati še izbor knjig iz posameznih založb, saj kaže na takratni okus pretežnega dela slovenskega bralstva. Od del Cankarjeve založbe je bilo največ povpraševanja za dela Ivana Cankarja, sledil je Emile Zola. Dosti povpraševanja je bilo še za nekatera znana imena domače in tuje literature (Jack London, Louis Adamič, Miško Kranjec, pa Faulkner, France, Steinbeck), manj pa za ruske avtorje (Tolstoj, Gorki). Prodali so še dosti politične literature (Dedijer, John Reed, Čolaković, Marx, Engels, Kautsky), vendar bistveno manj kot beletrije. Pri Založbi Obzorja so največ naročali manj zahtevna zabavna dela Edgarja Wallaca in Karla Maya, od domačih piscev pa socialni realizem Kranjca, Potrča in Ingoliča, humoristični deli Kureta in Murnika in nekatera dramska dela, prodali pa so tudi precej poljudnoznanstvenih in potopisnih del. Primorska založba je prodala največ del Josipa Jurčiča, sledili so France Magajna, Matevž Hace in France Bevk ter pesniški zbirki Kosovela in Gregorčiča³⁶.

35 R(oza) M(encin): Rezultati knjižne akcije. Slovenski poročevalec, št. 123, 29.5.1955, str. 6; J(anko) L(iška): Knjižna akcija. Slovenski poročevalec, št. 200, 28.8.1955, str. 6.

36 E(mil) S(masek): Nekaj o izboru knjig v knjižni akciji. Ljudska prosveta, št. 12-13, 5.8.1955, str. 8-9.

Tu seveda niso naštetni vsi avtorji, po katerih so največkrat posegali slovenski bralci. Manj zahtevnih kriminalk in pustolovskih del ter lahko berljivih del za kratek čas v akciji ni bilo veliko, ker so jih bralci pokupili že prej. Od domačih pa na spiskih najbolj pogrešamo Finžgarja, ki je bil med najbolj branih pisatelji. Vendar pa je večina njegovih del, tako kot del drugih avtorjev iz katoliških vrst, izšla pri Mohorjevi družbi, ki h knjižni akciji zaradi ideoloških pregrad ni bila pritegnjena.

Na splošno lahko po analizah knjižne akcije in sočasnih poročilih ljudskih knjižnic sklepamo, da so Slovenci pri poeziji posegali po delih starejših priznanih pesnikov, manj pa po delih mladih avtorjev, ki so se šele uveljavljali. Pri prozi so prevladovali domači pisci iz starejših (Jurčič, Finžgar, Tavčar, Kersnik, Levstik) in socialno realističnega obdobja (Bevk, Kozak, Ingolič, Kranjec, Potrč), od tujih pa v svetu uveljavljeni pisci (London, Tolstoj, Balzac, Flaubert, Twain), razen najnovejše zahodne literature, ki je na slovenskem knjižnem trgu še ni bilo veliko. V najbolj iskanem žanru lažje literature so prevladovali kriminalke in pustolovska dela Maya, Sienkiewicza, Wallaca, Verna, Dumasa itd., medtem ko pri dramatiki Cankar ni imel resne konkurence.

4 Čakanje na zvezni zakon o knjižnicah podaljšuje krizo

S knjižno akcijo je bil narejen velik korak pri popularizaciji knjižnic in njihovih težav. Od tega časa knjižničarji takšnih težav, kot so jih imeli v prejšnjih letih, niso več omenjali. Kljub temu, da so imeli pripravljen nov osnutek zakona o ljudskih knjižnicah, ki je že upošteval pripombe vlade, in da so v knjižni akciji lokalni organi pokazali, da so bolj kot prej pripravljeni prisluhniti kulturnim potrebam kraja, so prizadevanja za sprejem zakona po letu 1955 potihoma zamrla. Splošni zakon o knjižnicah, ki bi moral biti osnova za vse nadaljnje pravne akte s tega področja, ni prišel v zvezno skupščino. V Sloveniji je priprave zavrla združitev Ljudske prosvete Slovenije in Zveze Svobod na združitvenem kongresu oktobra 1955 na Jesenicah, saj je po razpustu profesionalnega aparata Ljudske prosvete Slovenije nova organizacija Zveza Svobod in prosvetnih društev Slovenije ostala brez zagnanega referenta za ljudske knjižnice. V zakonodajnem postopku je tako začasno zavladovalo nekakšno mrtvilo.

Zastoj seveda ni navdušil knjižničarjev in Društvo bibliotekarjev Slovenije je v odprtem pismu pozvalo državne in politične organe k modernizaciji knjižničarstva. Društvo je ocenilo, da nima več smisla čakati na sprejem zakona in zaradi tega prelagati začetek preurejanja knjižnic, temveč so zastavili konkretne naloge: 1.) utrditi mrežo knjižnic (okrajne-občinske-poslovalnice);

2.) okrepiti okrajne knjižnice v močna središča; 3.) občinske knjižnice morajo imeti veliko zalogo in strokovno pomagati manjšim knjižnicam v občini; 4.) v proračunih ljudskih odborov je potrebno zagotoviti sredstva vsaj za okrajne in občinske knjižnice; 5.) poleg okrajnih morajo dobiti tudi občinske stalnega knjižničarja, njegova strokovna izobrazba pa mora biti na ravni učitelja³⁷.

Edini predpisi, ki so veljali za knjižnice, so bile odredbe o družbenem upravljanju v kulturnih in prosvetnih ustanovah, te pa seveda niso spodbujale reševanja prostorskih in finančnih težav. Razvoj je kljub tem preprekam šel svojo pot. Knjižničarji so prek strokovnega društva in drugih ustanov delovali pri poenotenju poslovanja, ustvarjanju sistema medknjižnične izmenjave, koordinaciji nabave tuje literature in sistemskem šolanju kadra, leta 1957 pa so z začetkom izdajanja strokovne revije *Knjižnica* uresničili tudi cilj, ki so si ga sicer zastavili že pred desetletjem ob ustanavljanju Društva bibliotekarjev Slovenije.

Mara Šlajpah je v začetku leta 1956 zapisala, da Slovenija izgublja primat v knjižničarstvu v Jugoslaviji, saj so jo v zadnjih letih prehiteli Bosna in Hercegovina, Makedonija in Srbija. Pot iz krize, je menila, je ob že doseženi družbeni ravni dokaj preprosta: "Potrebno nam je dobro strokovno vodstvo z inšpektorji. Potrebne so nam boljše zgradbe, primerno šolan strokovni kader, modernejša ureditev knjižnic, naprednejši načini dela z bralcem, smotrnejša nabava knjig, dobri upravni odbori knjižnic in predvsem zakon, ki bo utrdil vse pravice in dolžnosti knjižnic"³⁸.

Šlajpahova je nakazala, da sprejemanje zakona ni oviralo zgolj čakanje na zvezni zakon in da bi se lahko bolj potrudili tudi v Ljubljani. To misel je potrdilo še dejstvo, da je Bosna in Hercegovina sprejela novembra 1957 republiški zakon o knjižnicah, ne da bi čakala na zveznega, pa čeprav je sekretariat za prosveto in kulturo Zveznega izvršnega sveta še vedno napovedoval sprejem zakona za ljudske knjižnice. Na zastoj v Sloveniji je verjetno vplivalo tudi dejstvo, da je bilo Društvo bibliotekarjev v prizadevanjih za izboljšanje dela knjižnic bolj osamljeno kot poprej. V primeru, da bi z zakonom "podržavili" knjižnice, te ne bi bile več društvene sekcije temveč bi postale javne občinske ali okrajne knjižnice - zaradi tega se Zveza Svobod in prosvetnih društev ni več tako angažirala pri težavah knjižničarstva.

Slabosti, ki so bile posledica odlašanja sprejema ustreznega zakona, so bile tema seje Komisije za ideološka vprašanja Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije 28. decembra 1956. Dušan Bravničar je uvodoma omenil, da je stanje v nekaterih zaostalih predelih slabše kot pred vojno in da "je ravno to čakanje

37 *Društvo bibliotekarjev Slovenije: Več pozornosti knjižnicam. Ljudska pravica, št. 75, 29.3.1956, str. 6.*

38 *Mara Šlajpah: Ob krizi slovenskih ljudskih knjižnic. Naša sodobnost, 1956, št. 2, str. 186-189.*

na zakon in ta premajhna povezava zelo otežkočila, da bi napravili sistematično analizo." Stanje na terenu je orisal ravnatelj Delavske knjižnice v Ljubljani Avgust Vižintin. Kot veliko pomanjkljivost je ocenil dejstvo, da je imelo od skupno nekaj manj kot 700 knjižnic 15 največjih knjižnic približno polovico knjižnega fonda (približno 350.000 od skupno 700.000 knjig). Poleg tega sta Ljubljana in Maribor skupaj beležila več kot polovico vseh izposojenih del. Opozoril je na potrebo "po plačanem knjižničarju, ker se z amaterskim delom dela večja škoda kot korist", in dodal, da nekatere občine (npr. Postojna) zelo podpirajo knjižnice, nekateri občinski ljudski odbori pa na njih pozabljajo³⁹.

Državne in politične strukture je k razmisleku prisilila tudi nova politična težava, ki so jo že zasledili zlasti v večjih mestih Jugoslavije. Tam so si ljudje tujo literaturo, ki so jo pogrešali v knjižnicah, izposojali s posredovanjem ambasad in predstavništev tujih držav. Pri tem pa je bilo, po podatkih in miselnosti komunističnih ideologov, izposojenega precej ideološko škodljivega in oblasti nasprotnega knjižnega gradiva. Ureditev stanja v knjižnicah naj bi po njihovem mnenju zavrla nekontrolirano izposojanje knjig prek tujih predstavništev. Reševanje problema knjižnic naj bi, po mnenju pristojnih državnih in političnih organov, pripomoglo tudi k odpravljanju stalnih finančnih težav založb in knjigarn.

Trojni problem - knjižničarski, založniški in knjigarnarski - je slovenske državne organe prisilil k ukrepanju. Svet za kulturo in prosveto Slovenije je 10. julija 1957 sklenil, da "ako do konca leta 1957 še ne bo uzakonjen splošni zakon o knjižnicah, bo SKP predlagal Izvršnemu svetu Ljudske skupščine LR Slovenije, da pospeši sprejetje republiškega zakona o knjižnicah"⁴⁰. Tako ostremu stališču je verjetno botroval tudi pritisk strokovne javnosti, saj so bile kritike v medijih na račun neurejenih razmer knjižnic vse pogostejše.

Čeprav zvezni zakon do omenjenega roka ni bil sprejet, so v Sloveniji še vedno čakali nanj in s tem podaljševali težave zlasti manjših podeželskih knjižnic⁴¹. Mara Šlajpah, tedaj svetovalka za knjižnice v sekretariatu za prosveto in kulturo, je v Naših razgledih maja 1958 vnovič ponovila, da sta oba zakona tik pred izidom, toda ob tako dolgem odlašanju se postavlja vprašanje, če je bila v to sploh še prepričana. Zato je kot bistveno bolj pomemben podatek dodala, da so predlogi "spodbudno vplivali na popularizacijo knjižničnih vprašanj" in da

39 ARS, AS 537, f. 20, Stenografski zapisnik seje Komisije za ideološka vprašanja pri SZDL Slovenije, 28.12.1956, str. 1-7.

40 Objave Sveta za šolstvo LRS, Sveta za prosveto in kulturo LRS, Sveta za znanost LRS, Zavoda za proučevanje šolstva, št. 4, 1.6.1957, str. 46.

41 Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS, št. 3, 10.7.1958, str. 55.

“se je delo na tem področju že pred sprejetjem zakona usmerilo v smislu modernih naprednih načel”⁴².

V predolgih letih na čakanje zakona je prišlo tudi do spremembe imena zakona, ki je iz naziva izgubil ime ljudske knjižnice in jih preprosto zamenjal s knjižnice, saj naj bi zakon veljal za celotno knjižnično mrežo v Sloveniji. Terminološko stvari tedaj še zdaleč niso bile razčiščene, saj sta se pojma javna ali ljudska včasih uporabljala skorajda kot sinonim, po drugi strani najdemo med ljudskimi tudi takšne, ki so bolj internega značaja (pri družbenih organizacijah, v bolnišnicah ipd.) in kot takšne namenjene ozkemu krogu uporabnikov.

Načela, ki nikakor niso našla poti v zakonodajo, so se mimo nje uveljavljala v stvarnosti, pobuda pa je v celoti prešla na strokovno združenje knjižničarjev. Nadaljnji razvoj knjižnic je Društvo slovenskih bibliotekarjev začrtalo na posvetovanju 4. in 5. decembra 1958. Na njem so ponovili zahteve, ki jih je vseboval slovenski zakonski osnutek, le da jih s sklepi posvetovanja niso mogli zapovedati, kot bi jih lahko z zakonom, temveč so jih lahko zgolj priporočili. Ljudske odbore so pozvali, naj poskrbijo za redno financiranje knjižnic, še posebej tistih na sedežih okrajev in občin, in knjižnicam priskrbijo stalne prostore. Založbam so priporočili stalni popust za knjižnice, knjižnicam pa uvedbo katalogizacije in decimalne klasifikacije novih knjig. Vse bolj so propagirali tudi svoboden pristop h knjigam⁴³. Položaj knjižnic se je ob koncu petdesetih let - tudi brez zakona - začel naglo izboljševati, kar so dokazovali tudi vse bolj spodbudni statistični kazalci.

Na politični ravni so v Sloveniji o knjižničarski zakonodaji vnovič razpravljali člani komisije za idejno-vzgojno delo pri Predsedstvu Socialistične zveze delovnega ljudstva 22. decembra 1959. Upravnik ljubljanske Delavske knjižnice Avgust Vižintin je ocenil izboljšanje dela v knjižnicah in porast zanimanja pri bralcih. Branost v severnih delih Slovenije (okraji Kranj, Ljubljana, Maribor) ni veliko zaostajala za evropskim povprečjem, skupno slovensko povprečje pa so nižali južni predeli (Novo mesto, Nova Gorica, Koper) in okraja Murska Sobota ter del okraja Celje. Vižintin je razložil, da je začelo Društvo bibliotekarjev Slovenije spodbujati izgradnjo enotne knjižnične mreže občinskih ljudskih knjižnic, povezanih navzgor z večjimi knjižnicami in navzdol s podružničnimi. Občinske knjižnice so že prevzemale odgovornost v informativnem in obveščevalnem delu ter pri koordinaciji med knjižnicami. Dodal je, da je končno sprejet predlog zveznega zakona o knjižničarstvu: “Predzadnji zvezni zakon smo v Sloveniji zavrnil. Sedaj so ga dopolnili in se z njim strinjamo. Zvezni

42 Mara Šlajpah: *Pred izidom zakona o knjižnicah. Naši razgledi*, št. 9, 10. 5. 1958, str. 217-218.

43 ARS, AS 631, f. 18, *Zaključki posvetovanja knjižničarjev 4. in 5.12.1958 v Ljubljani*.

zakon ni šel v podrobnosti." Vižintin je rekel, da bo sprejet do marca 1960, nato pa naj bi bili sprejeti še republiški zakoni⁴⁴.

Za tem je Vižintin predlagal še nekaj sprememb, ki so jih nakazali na konferenci Zveze bibliotekarjev Jugoslavije novembra 1959. Knjižnice naj bi se poleg leposlovja, ki ga je bilo kar v zadovoljivi meri, oskrbovale še z znanstveno in študijsko literaturo, ki bi se jo tudi smelo izposojati na dom. Knjižnični fond bi moral postati bolj raznolik, imeti več poljudnih del, delež mladinske in leposlovne literature pa bi moral pasti na okoli 70%, saj je zaradi uvajanja izvenšolskega izobraževanja naraslo povpraševanje po strokovni literaturi. Kot pomembno strokovno zahtevo je omenil željo knjižničarjev, da bi začasna enoletna šola za knjižničarje čim prej postala dvoletni oddelk Višje pedagoške šole, a je kot napredek ocenil že dejstvo, da so knjižničarstvo kot predmet uvedli na učiteljišča. Čitalnice naj bi čim manj razvijali v starem duhu čitalništva in čim bolj kot prostor, kjer so vedno na razpolago enciklopedije in priročniki⁴⁵.

Prelom petdesetih v šestdeseta leta je po predlogih Društva bibliotekarjev Slovenije, ki jih je političnim organom predstavil Avgust Vižintin, prinesel velik premik naprej v približevanju knjige bralcem, kar so načrtovali že pred leti pripravljeni zakonski okviri. Čeprav si je pri njihovem sprejemanju Slovenija priigrala precejšen zaostanek, pa so statistični kazalci kazali bistveno boljšo sliko kot v drugih republikah, tudi v tistih, ki so pri zakonodaji prehitevale. V Sloveniji je bila mreža knjižnic najbolj gosta (na eno knjižnico 3.068 prebivalcev, v Bosni in Hercegovini pa več kot 15.000) in je imela sorazmerno največji knjižni fond (na 1000 prebivalcev 630 knjig). Toda kljub temu je za mednarodnimi kriteriji Slovenija še krepko zaostajala. Knjižna zaloga se je v desetletju 1950-1960 povečala od 3 na 4,7 milijona knjig (povečanje za 54 %), pri čemer je bilo vse manj drobnih propagandnih brošuric. Število javnih knjižnic se je še naprej zmanjševalo, a so zato tiste, ki so ostale, imele večjo zalogo. Manjšalo se je število prostovoljcev pri delu, vse večje število strokovnega osebja pa je omogočalo rednejše in kvalitetnejše delo. Ostajala pa je razlika znotraj Slovenije, tako da sta okraja Novo mesto in Murska Sobota precej kvarila v celoti gledano vse ustrežnejšo strukturo slovenskih javnih knjižnic⁴⁶.

44 ARS, AS 537, f. 89, Zapisnik seje Komisije za idejno-vzgojno delo pri Predsedstvu GO SZDL Slovenije, 22.12.1959, str.1-5.

45 Prav tam, str. 5-7.

46 Milojka Virant: Slovenske knjižnice 1960. Prikazi in študije, št. 7, julija 1961, str. 9-25.

5 Sprejem zakonodaje v začetku šestdesetih let

Knjižničarji so v začetku šestdesetih let, po večletnem naprežanju in čakanju, le dočakali uzakonjenje svojega dela, ki ni prinesel bistvenih novosti v delo, saj so jih uvajali že nekaj let. Prinesel pa je stabilnost in konec skrbi, kaj bo, če si jutri ali pojutrišnjem odločujoči na občini ali okraju premislijo in jim zmanjšajo podporo. Sprejemanje zakonodaje o knjižnicah so spremljale tudi težave, ki so tedaj na splošno pestile Jugoslavijo. To je bil zlasti prvi ostrejši izbruh mednacionalnih konfliktov, ki se je močno izražal pri kulturnih vprašanjih, saj so najprej slovenski intelektualci in za njimi še politiki centralnim oblastem jasno povedali, da zveza nima pristojnosti posegati globlje v kulturne zadeve in da je za kulturno zakonodajo v prvi vrsti pristojna vsaka republika zase. Spomladi 1960 je bilo že jasno, da zveznega zakona o knjižnicah ne bo in da mora Slovenija sama pohiteti s sprejetjem republiškega zakona. Dolgoletno čakanje na zvezni zakon se je tako izkazalo kot sila jalovo početje.

Zaključek predolge poti prvega slovenska zakona o knjižnicah je bil njegov sprejem v slovenski skupščini 28. septembra 1961. V obrazložitvi v skupščini je sekretar republiškega Sveta za kulturo in prosveto Beno Zupančič nakazal, da so s tem zakonom že preveč odlašali: "Zgodovina priprave tega osnutka zajema precejšen časovni del naše povojne graditve in osnutke, predloge, prepire itd. ta čas označujejo poteze vseh obdobij našega povojnega življenja - od časa, ko se je zdelo, da je mogoče urejati take stvari na hitro, centralizirano, od zgoraj navzdol ..." Med novostmi, ki so bile vnešene v predlog v zadnjem letu, je poudaril Zupančič določbo o pogodbi med ustanoviteljem in knjižnico, ki vsako stran obvezuje na spoštovanje dogovorjenega ob ustanovitvi. Ustanovitelj je bil tako dolžan poskrbeti za financiranje dejavnosti, ki jo je v program vnesla knjižnica in potrdil svet knjižnice⁴⁷.

Zakon je bil sprejet brez dodatne obravnave. Predpisal je stvari, ki so jih tako knjižničarji kot pristojni politični in državni organi v zadnjem desetletju že nešteto krat premleli. Ustanovitelji knjižnice so morali po podpisu pogodbe s knjižnico prevzeti odgovornost za financiranje dela skladno s predpisi o financiranju samostojnih zavodov, skladno z ostalo zakonodajo pa je bilo uzakonjeno družbeno upravljanje v knjižnicah. Zakon ni delil knjižnic po značaju in nalogah, temveč je to prepuščal ustanovitvenim aktom in pravilom vsake knjižnice. Vse knjižnice so morale biti vpisane v register knjižnic; osrednjega je morala voditi Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani. Novost pravnega značaja (ne pa formalnega, saj so knjižničarji tak sistem že nekaj let izgrajevali, op.p.) je bila uvedba matičnih knjižnic, ki jih je za območje

47 *Stenografski zapiski ljudske skupščine Ljudske republike Slovenije, 4. sklic, knjiga 9, Ljubljana 1961, str. 12-13.*

občine določal občinski ljudski odbor, za Slovenijo pa je to vlogo prevzela Narodna in univerzitetna knjižnica. Po razpravah ob osnutku zakona (in verjetno temelječ na osnovi zelo dobrih rezultatov knjižne akcije iz leta 1955, op.p.) je bila dodana še določba, da morajo založniška podjetja knjige, ki jih dajo v predelavo za star papir, pred tem ponuditi v nakup matičnim knjižnicam, drugače bodo finančno kaznovana. Za izdajo potrebnih podrobnejših predpisov je bil pooblaščen vladni organ za področje kulture, t.j. Svet za kulturo in prosveto LRS⁴⁸.

V mesecih po sprejemu zakona so v Svetu za kulturo in prosveto LRS sestavili še potrebne podzakonske akte in marca 1962 sprejeli Pravilnik o sestavi in vodenju registra knjižnic in Navodilo o posojanju knjig med knjižnicami v LRS, oktobra pa je bila kot pomožno telo Sveta imenovana Komisija za knjižnice pod vodstvom pisatelja Ivana Potrča, ki je morala najprej izdelati predloge za izboljšanje stanja šolskih knjižnic, ki so glede urejenosti na splošno še zaostajale za javnimi⁴⁹.

Leto dni po sprejetju zakona je slovenska vlada ugodno ocenila izvajanje zakonskih določb. Pohvalila je sistematično delo, utrjevanje enotne knjižnične mreže z jedrom v obstoječih približno 30 knjižnicah, ki so že opravljale matično službo, in tistih, ki so preraščale iz odsekov kulturno prosvetnih društev v samostojne občinske ustanove in naj bi v doglednem času prevzele funkcijo matične knjižnice. Poleg ugodnih rezultatov je Izvršni svet kot težavo navedel, da še ni povsem rešen problem šolanja strokovno izobraženih knjižničarjev. Zato je Svet za kulturo in prosveto LRS podprl pobudo Društva bibliotekarjev Slovenije, da je treba čim prej organizirati redno šolanje bibliotekarskih kadrov in dokumentaristov⁵⁰.

Nova knjižnična zakonodaja je pospešila odpravljanje težav knjižnic. Z registracijo knjižnic, ki bi sicer lahko potekala tudi hitreje, je bila oblikovana jasna podoba mreže knjižnic, ki so dobile ustanovitvene akte in pravila, s tem pa tudi zagotovilo za mirnejšo prihodnost. Približno 30 občin je imenovalo matične knjižnice, tako da je velik del Slovenije kljub vsemu še zaostajal za predvidenim razvojem knjižničarstva. Moteča je ostajala struktura knjižnega fonda, saj je bil delež poljudno znanstvene in strokovne literature prenizek. Oddelek za matično službo pri Narodni in univerzitetni knjižnici je imenoval republiško inštruktorsko skupino, ki je z nasveti pomagala občinskim matičnim knjižnicam pri njihovem delu. Začasna enoletna knjižničarska šola, ki ni dajala

48 *Uradni list Ljudske republike Slovenije*, 12.10.1961, str. 26-237.

49 *Objave ...*, št. 1, marec 1963, str. 3-5 in št. 2, maj 1963, str. 3-4.

50 *Stenografski zapiski ljudske skupščine Ljudske republike Slovenije*, 4. sklic, knjiga 13, Ljubljana 1963, str. 230.

formalne kvalifikacije, je končno prerasla v novo študijsko smer in v letu 1964/65 se je na Pedagoški akademiji v Ljubljani začel dvoletni študij knjižničarstva.

Da so se močnejše knjižnice lahko tako hitro prilagodile črki zakona, ni nikakršno presenečenje, saj so začele novosti ob pobudah Društva bibliotekarjev Slovenije in pomoči Zveze Svobod in prosvetnih društev Slovenije uvajati že v drugi polovici petdesetih let. Prvič v slovenskem kulturnem razvoju je bila tako sistematično določena in vzpostavljena mreža javnih knjižnic. Nov sistem je bil za knjižnice in knjižničarje zelo dobrodošel, ker je z njim odpadel problem večne borbe za denar in so svoje moči lahko v celoti posvetili strokovnemu delu. Velika napaka zakonodaje pa je bila, da je bila glede na znane težave in znane poti izhoda iz krize sprejeta slabo desetletje prepozno, saj bi se lahko lotili reševanje problemov že pred leti.

Dr. Aleš Gabrič je zaposlen na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani.
Naslov: Kongresni trg 1, 1000 Ljubljana.
Elektronski naslov: ales.gabric@guest.arnes.si